Maithili Mahopanishat

મૈથિલીમહોપનિષત્

Document Information

Text title : Maithili Mahopanishad

File name : maithilImahopaniShat.itx

Category : upanishhat, devii, sItA, upanishad

Location : doc_upanishhat

Transliterated by : Mrityunjay Pandey, S. Srihari

Proofread by : Mrityunjay Pandey, S. Srihari

Latest update : November 6, 2023

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

November 6, 2023

sanskritdocuments.org

મૈથિલીમહોપનિષત્

અથ મૈથિલીમહોપનિષત્ ।
નિત્યાં નિરઞ્જનાં શુદ્ધાં રામાભિન્નાં મહેશ્વરીમ્ ।
માતરં મૈથિલીં વન્દે ગુણગ્રામાં રમારમામ્ ॥ ૧॥

નિત્ય નિરઞ્જન યાનિ આવરણરહિત શ્રીરામચન્દ્રજી સે અભિન્ન યાનિ શ્રીરામસ્વરૂપા મહેશ્વરી ગુણસમૂહ યુક્ત, રમા કી ભી રમા, જગત્ કી માતા શ્રીમૈથિલી કો મૈં વન્દન કરતા હૂમ્ ॥ ૧॥

ૐ તત્સત્ । રામરૂપિણે પરબ્રહ્મણે નમઃ । અથ હવૈકદા રત્નસિંહાસને
સમારૂઢાં ભગવતીં મૈથિલીં લાટ્યાયનઃ કૌઞ્જાયનઃ ખાડાયનો
ભલન્દનો વિલ્વ ઐલાક્યસ્તાલુક્ષ્ય એતે સપ્ત ઋષયઃ પ્રેત્યતામૂચુઃ ।
ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ । સપ્તદ્વીપા વસુમતી । ત્રયો લોકાઃ । અન્તરિક્ષમ્ । સર્વે
ત્વયિ નિવસન્તિ । આમોદઃ । પ્રમોદઃ । વિમોદઃ । સમ્મોદઃ । સર્વાંસ્ત્વં
સન્ધત્સે । આઞ્જનેયાય બ્રહ્મવિદ્યા પ્રદાત્રિ ધાત્રિત્વાં સર્વે વયં
પ્રણમામહે પ્રણમામહે ॥

ૐ તત્સત્ શ્રીરામ રૂપી પરબ્રહ્મ કો નમસ્કાર હૈ । એક સમય મેં લાટ્યાયન કૌઞ્જાયન ખાડાયન ભલન્દન વિલ્વ ઐલાક્ય તાલુક્ય યે સાત ઋષિયોં ને રત્નસિંહાસન પર બૈઠી હુઇ ભગવતી મૈથિલી કે પાસ જાકર આદર પૂર્વક ઉનકો પૂછા । ભૂલોક અન્તરિક્ષલોક સ્વર્ગલોગ । સાત દ્વીપવાલી પૃથિવી । તીન સ્વર્ગ મર્ત્ય પાતાલ યે લોક હૈં । અન્તરિક્ષ-આકાશ યે સબ આપ મેં રહતે હૈં । આમોદ પ્રમોદ સંમોદ વિમોદ ઇન સબોં કો આપ અચ્છી પ્રકાર ધારણ કરતી હૈં । શ્રીહનુમાનજી કો બ્રહ્મ વિદ્યા દેને વાલી ! હે ધાત્રિ ! સર્વ લોકાધારિણિ શ્રીસીતે આપકો હમ સબ બાર બાર પ્રણામ કરતે હૈં ॥

અથ હૈનાન્મૈથિલ્યુવાચ । વત્સાઃ કુશલિનોઽદબ્ધાસોઽરેપસઃ કિં કામા યૂયં પ્રત્યપદ્યધ્વમ્ ॥ તે હોચુર્માતર્મોક્ષકામૈઃ કિં જાપ્યં કિં પ્રાપ્યં કિં ધ્યેયં કિં વિજ્ઞેયમિત્યેતત્ સર્વં નો બ્રૂહિ ॥

ઉક્ત પ્રકાર સે નમસ્કાર કરને કે બાદ ઇન સાત ઋષિયોં કો શ્રી મૈથિલી ને કહા કિ હે વત્સ! તુમ સબ કુશલ એવં કપટ રહિત હો સબ કો મિત્ર કરને વાલે હો, તુમ કિસ કામના સે આયે હો ! ઋષિયોં ને કહા કિ - હે માતા મોક્ષકામના વાલે કો ક્યા જપને યોગ્ય હૈ, ક્યા પ્રાપ્ત કરને યોગ્ય હૈ, ક્યા ધ્યાન કરને યોગ્ય હૈ, ઔર ક્યા જાનને યોગ્ય હૈ, યહ સબ હમેં બતાએઁ ।

સોવાચ । રામ ઇત્યક્ષર દ્વયં જાપ્યમ્ । રિં રામ ઇત્યક્ષર ત્રયં જાપ્યમ્ । રુ રામ ઇત્યક્ષર ત્રયં જાપ્યમ્ । રેં રામ ઇત્યક્ષર ત્રયં જાપ્યમ્ । રૈં રામ ઇત્યક્ષર ત્રયં જાપ્યમ્ । રોં રામ ઇત્યક્ષર ત્રયં જાપ્યમ્ । એતદેવ હિ તારકમ્ । એતદેવ હિ બન્ધનબન્ધનમ્ ॥

સાર્દ્ધતિસ્રો માત્રા ઓમિત્યત્ર । ઇમાનિ ત્ર્યક્ષરાણિ જપંસ્તજ્જપતિ ॥ ત્રીણિ વૈ દુઃખાનિ । આધ્યાત્મિકમાધિદૈવિકમાધિભૌતિકમ્ । ઇમાનિ ત્ર્યક્ષરાણિ જપંસ્તાનિ પ્રણાશયતિ ॥ વિષ્ણુલોકાત્પરે લોકે સાકેતે શુભશંસિનિ । રાજન્તં રામચન્દ્રેતિ જપન્ બન્ધાદ્ વિમુચ્યતે જપન્ બન્ધાદ્ વિમુચ્યતે
॥ ઇતિ પ્રથમોપનિષત્ ॥ ૧॥

શ્રીમૈથિલી ને કહા કિ - "રામ" યહ દો અક્ષર જપને યોગ્ય હૈ । "રિં રામ" અક્ષરત્રય જપને યોગ્ય હૈ । "રુ રામ" યહ અક્ષરત્રય જપનીય હૈ । "રેં રામ" યહ અક્ષરત્રય જાપ્ય હૈ । ઔર "રૈં રામ" । યહ અક્ષરત્રય જાપ્ય હૈ । ઔર "રોં રામ" યહ અક્ષરત્રય જાપ્ય હૈ । યહી તારક હૈ । યહી બન્ધનોં કા બન્ધન હૈ । "રાં" ઇસમેં સાઢે તીન માત્રાએં હૈં । ઇન સાઢે તીન અક્ષરોં કો જપને વાલા ઉસે જપતા હૈ । તીન દુઃખ હૈ । આધ્યાત્મિક યાનિ શારીરિક । આધિદૈવિક- યક્ષ રાક્ષસાદિ દેવયોનિકે પ્રકોપ સે ઉત્પન્ન । આધિભૌતિક યાનિ વૃશ્ચિક સિંહ વ્યાઘ્ર આદિ સર્વ પ્રાણિયોં સે આયા હુઆ । ઇન સાઢે તીન અક્ષરોં કે જપ કરને વાલા માનવ ઉન તીનોં દુઃખોં કો નષ્ટ કરતા હૈ । વિષ્ણુ લોક સે ભી પરે સાકેત લોક હૈ, ઉસમેં વિરાજમાન શ્રીરામચન્દ્રજી કો જપનેવાલા સંસાર બન્ધન સે નિશ્ચય હી વિમુક્ત હોતા હૈ ॥ ૧॥

પરાત્પરતરો નિખિલહેયપ્રત્યનીકગુણાકરો જગદાદિકારણમમિતતેજોરાશિર્બ્રહ્માદિ દેવૈરપ્યુપાસ્યઃ સ શ્રી ભગવાન્ દાશરથિરેવ પ્રાપ્યો દાશરથિરેવ પ્રાપ્યઃ ॥ ઇતિ દ્વિતીયોપનિષત્ ॥ ૨॥

પર સે અતિશય પર સબ ગ્રાહ્ય ગુણોં કે આકર જગત્ કે આદિ કારણ અતુલિત તેજોં કે સમૂહ બ્રહ્મા આદિ દેવોં સભી સે સર્વદા ઉપાસનીય ભગવાન્ શ્રીદાશરથિ પ્રાપ્ય હૈં, સમસ્ત જીવાત્મા માત્ર સે પ્રાપ્ય વે હી સર્વેશ્વર શ્રીદાશરથિ હી પ્રાપ્ય હૈં ॥ ૨॥

સકલજગત્કારણબીજં ભક્તવત્સલઃ સ એવ ભગવાંજ્ઞેયઃ સ એવ ભગવાંજ્ઞેયઃ ॥ ઇતિ તૃતીયોપનિષત્ ॥ ૩॥

સબ જગત્ કે કારણોં કે કારણ ભક્તવત્સલ વે હી સર્વેશવર શ્રીરામચન્દ્રજી જાનને કે યોગ્ય હૈં, વે હી ભગવાન્ શ્રીરામચન્દ્ર જ્ઞેય હૈં ॥ ૩॥

તે હ પુનરેનામૂચુઃ । ષટ્સ્વપિ મન્ત્રેષુ કતમો મન્ત્રો ગરીયાન્ । કમભિમન્ત્ર્ય સ્વકં કલ્યાણમભિપશ્યામઃ । તન્નો બ્રૂહિ મહેશ્વરિ ॥

સોવાચૈનાન્ । સર્વ એવ મન્ત્રાઃ સુખપ્રદાઃ શુભપ્રદાઃ ક્ષેમપ્રદા
ધનપ્રદાઃ । એકમક્ષરમુચ્ચારિતં સદાજન્મભિરર્જિતાનિ
મહાપાતકાન્યપિ વિનાશયતિ । તત્રાપિ । ષડક્ષરો મન્ત્રઃ
સર્વોત્કૃષ્ટઃ । આશુફલપ્રદઃ । સર્વમેવ વાઞ્છિતમભિપૂરયતિ ।
મોક્ષાર્થી મોક્ષં લભતે । સ્વર્ગાર્થી ચ સ્વર્ગમ્ । પુત્રાર્થી પુત્રમ્ ।
ધનાર્થી ધનમ્ । વિદ્યાર્થી વિદ્યામ્ । યદ્યત્કામયતે સર્વમગ્રતઃ
સ્થિતમિવાભિપશ્યતિ । તતઃ સ એવ સર્વોત્કૃષ્ટઃ । સ એવ શિવકારણમ્ ।
સ એવ જાપ્યઃ ॥ ઇતિ ચતુર્થોપનિષત્ ॥ ૪॥

ઉન ઋષિયોં ને ફિર મૈથિલીજી સે પ્રાર્થના કી છ મન્ત્રોં મેં ભી કૌન મન્ત્ર અતિશય શ્રેષ્ઠ હૈ ? । કિસ મન્ત્ર કો અભિમન્ત્રિત કર યાનિ જપકર હમ અપના કલ્યાણ પ્રાપ્ત કર સકેગેં । હે મહેશ્વરી! ઉસ મન્ત્ર કો હમેં કહિયે । સર્વેશ્વરી શ્રીમૈથિલીજી ને ઉન ઋષિયોં કો કહા કિ પહલે કહે હુએ રામ આદિ છ મન્ત્ર સભી કલ્યાણ દાયક હૈ । શુભદાયક ક્ષેમપ્રદ ઔર ધનપ્રદ હૈં । એક ભી અક્ષર ઉચ્ચારિત હોને પર સૌ જન્મોં સે કિયે હુએ પાતક ભી નષ્ટ કરતા શ્રીરામચન્દ્રજી કે ઉન મન્ત્રોં કે મધ્યમ મેં ષડક્ષર (રાં રામાય નમઃ) મન્ત્ર સબસે શ્રેષ્ઠ હૈ । શીઘ્ર ફલદાયક હૈ । સભી અભિલષિત પદાર્થોં કો પરિપૂર્ણ કરતા હૈ । ઇસ ષડક્ષર જપ સે મોક્ષાભિલાષી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરતા હૈ, સ્વર્ગાભિલાષી સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરતા હૈ, પુત્રેચ્છુ પુત્ર પ્રાપ્ત કરતા હૈ, ધનકામી ધન પ્રાપ્ત કરતા હૈ । વિદ્યાર્થી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરતા હૈ । જો જો ચાહતા હૈ સો સબ સામને ઉપસ્થિત દેખતા હૈ । અતઃ વહી રામષડક્ષર મન્ત્ર રાજ સબ મન્ત્રોં મેં શ્રેષ્ઠ હૈ । વહી કલ્યાણોં કારણ હૈ । વહી જપને કા યોગ્ય હૈ ॥ ૪॥

ઇમમેવ મનું પૂર્વં સાકેતપતિર્મામિવોચત્ । અહં હનુમતે મમ પ્રિયાય
પ્રિયતરાય । સર્વેદ વેદિને બ્રહ્મણે । સ વસિષ્ઠાય । સ પરાશરાય ।
સ વ્યાસાય । સ શુકાય । ઇત્યેષોપનિષત્ ઇત્યેષા બ્રહ્મવિદ્યા ।
યહી ષડક્ષર રામમન્ત્ર સાકેત કે સ્વામી સર્વેશ્વર શ્રીરામચન્દ્રજી ને મુઝે કહા । અર્થાત્ સવિધિ ઉપદેશ દિયા । મૈંને મેરે પ્રિયાતિપ્રિય સેવક શ્રીહનુમાનજી કો કહા ઉપદેશ દિયા । શ્રીહનુમાનજી ને વેદ કે જ્ઞાતા શ્રીબ્રહ્માજી કો કહા ઉપદેશ દિયા । બ્રહ્માજી ને વસિષ્ઠજી કો કહા ઉપદેશ દિયા । વસિષ્ઠજી ને પરાશર જી કો ઉપદેશ દિયા । પરાશર જી ને વ્યાસજી કો ઉપદેશ દિયા । વ્યાસજી ને શુકદેવજી કહા ઉપદેશ દિયા । યહી ઉપનિષત્ હૈ, યહી બ્રહ્મવિદ્યા હૈ ॥

તેહ પ્રણમ્યોચુઃ । કૃતકૃત્યા વયમ્ । વિદિત્તવેદિતવ્યાઃ । પૂર્ણકામાઃ ।
સંશયાદ્વિયુક્તઃ । ત્વં હિ માતર્નૂનમસ્માકં ગુરુરસ્માકં ગુરુઃ ॥

ઇતિ પઞ્ચમ્યુપનિષત્ ॥ ૫॥

ઋષિયોંને મૈથિલીજી કો પ્રણામકર કહા કિ- હમ કૃતકર્તવ્ય ઔર જ્ઞાતજ્ઞાતવ્ય પૂર્ણકામ ઔર સન્દેહ સે રહિત હુએ । હે જગન્માતઃ આપ હમારે અવશ્ય સન્દેહ દૂર કરનેવાલી આપ હી હમારે ગુરુ હૈં ॥ ૫॥

॥ ઇતિ વાલ્મીકિ સંહિતા પઞ્ચમ અધ્યાય અન્તર્ગત મૈથિલીમહોપનિષદ્ સમાપ્તા ॥

Encoded and proofread by Mrityunjay Pandey
Upanishad independently entered by S Srihari

Maithili Mahopanishat
pdf was typeset on November 6, 2023

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*